

T. XXVI (2023) Z. 1 (69)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2023.144640

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Philatelic magazines in Poland
post-1945: An Overview.
Part II: Magazines published by
the Polish Philatelic
Association and philatelic
magazines from other publishers

**Czasopisma filatelistyczne
w Polsce po 1945 r.
Próba charakterystyki
segmentu. Część 2:
a) czasopisma tematyczne
PZF; b) czasopisma
wydawców niezależnych
od PZF**

Katedra Dziennikarstwa
i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Uniwersytecka 17
PL 25-406 Kielce
e-mail: aleksandra.lubczynska@ujk.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-8834-6142>

**Aleksandra
LUBCZYŃSKA**

KEY WORDS:
Polish press in the 20th century, philatelic magazines,
niche press market segments, press research

SŁOWA KLUCZOWE:
czasopisma filatelistyczne, współczesny rynek prasowy,
badania prasy

ABSTRACT
This is the second part of an article featuring the Polish
philatelic magazines published by the Polish Philatelic
Association, its affiliates as well as other publishers.
The article also discusses various projects aimed at
the digitalization of the philatelic magazines and making
the back issues available online.

ABSTRAKT
Druga część artykułu obejmuje charakterystykę
czasopism filatelistycznych tematycznych, wydawanych
przez różne struktury PZF oraz czasopisma wydawane
przez wydawców niezależnych od PZF. Omówiono
także inicjatywy, których celem jest digitalizacja
czasopism filatelistycznych i ich udostępnianie
w Internecie.

Streszczenie

Dla zilustrowania różnorodności filatelistycznych projektów prasowych w części 2 artykułu scharakteryzowano periodyki tematyczne wydawane przez poszczególne Okręgi PZF i przez niektóre Koła zainteresowań. Uwzględniono także czasopisma edytowane przez oficyny niezależne od Polskiego Związku Filatelistów: Polski Dom Filatelistyczny we Wrocławiu, Wydawnictwo „Fischer” w Bytomiu oraz czasopismo internetowe Marka Jedziniaka. Obok czasopism wydawanych przez Zarząd Główny PZF oraz czasopism tematycznych omówionych w części pierwszej artykułu powyższe stanowią główny nurt i trzon czasopiśmiennictwa filatelistycznego. Odniesiono się także do form obecności czasopism filatelistycznych w Internecie, a w podsumowaniu podjęto próbę określenia miejsca czasopism filatelistycznych w segmencie prasy hobbystycznej.

Czasopisma filatelistyczne tematyczne

Sporą grupą czasopism przeznaczonych dla filatelistów są tzw. tematyki, których istotą pozostaje prezentowanie walorów filatelistycznych odpowiadających jakiemuś konkretnemu tematowi. W związku z tym często inicjują je i wydają kluby zainteresowań w zakresie swoich specjalności, funkcjonujące zwykle przy Okręgach PZF, nawet jeśli mają status ogólnopolskich. Pisma tematyczne klubowe łączą więc zadania pism organizacyjnych i merytorycznych magazynów filatelistycznych. Ich celem jest utrzymanie łączności pomiędzy członkami danego Klubu, poradnictwo filatelistyczne w zakresie opracowywania tematycznych eksponatów wystawienniczych, promocja wiedzy z jakiejś konkretnej dziedziny utrwalonej w postaci walorów filatelistycznych oraz inicjowanie i dokumentowanie prac badawczych nad danymi eksponatami lub ich zespołami.

Tabela 1

Czasopisma filatelistyczne tematyczne

Lp.	Tytuł	Tematyka/klub/ wydawca	Redaktor naczelny	Lata ukazywania się	Częstotliwość	Nakład
1.	Biuletyn Informacyjny/ Biuletyn	Klub Marynistów Polskiego Związku Filatelistów. Oddział w Gdańsku	Czesław Jeryś; Stanisław Szmoń	1966–1976	niereg.	200 egz. (1968); 600 egz. (1973)
2.	Filatelista Tematyk. Mutacja A	Polski Związek Filatelistów. Zarząd Okręgu we Wrocławiu	Jerzy Tomkałski; Leon Wróbel	1977–1988	3 razy w roku	B.d.
3.	Filatelista Tematyk. Mutacja B	Polski Związek Filatelistów. Zarząd Okręgu w Katowicach	Kolegium red.; Alfred Sojka	1977–1988	3 razy w roku	B.d.
4.	Filatelista Tematyk. Mutacja C	Polski Związek Filatelistów. Zarząd Okręgu w Gdańsku	Stanisław Szmoń; Janusz Joachimeczak	1977–1989	3 razy w roku	800 egz.

Lp.	Tytuł	Tematyka/klub/ wydawca	Redaktor naczelny	Lata uka- zywania się	Częstotliwość	Nakład
5.	Filatelista Tematyk. Mutacja D	Polski Związek Filatelistów. Zarząd Okręgu w Poznaniu	Jarosław Koczorowski	1977–1988	3 razy w roku	1500 egz. (1988); 850 egz. (1977–87)
6.	Ulotka Filatelistyczna	Oddział Filatelistyczny Wojskowego Klubu Kolekcjonerów przy Klubie Śląskiego Okręgu Wojskowego w Katowicach	Krzysztof Lachowicz	1979–1993	Rocznik	b.d. na piśmie
7.	Święty Gabriel. Informator Klubowy	Klub Zbieraczy Znaków Pocztowych o Tematyce Religijnej „Święty Gabriel”	Zdzisław Biadasz i Bogdan Michalak; Bogdan Michalak	1982–	niereg.	Do 700 egz. (lata 90.); 100 egz. (2021)
8.	Ikar. Informator	Klub Aerofilatelistów „Ikar” (Polski Związek Filatelistów)	Marian Szewemin	1983(?)–2000	kwart.	b.d.
9.	Komunikat; od nru 39 Frankownica	Ogólnopolski Klub Zbieraczy Frankatur Mechanicznych FRANKOTYP im. Tadeusza Hampla	Ireneusz Kołaciński, Stanisław Dacyk; Krzysztof Błaszczuk	poł. lat 80. –2012; 2017–	niereg.; od 2017 rocznik	40 egz. (lata 80.); 30 egz. (2012); 25 egz. (2021)
10.	Ilustrowany Biuletyn Tematyczny/ Ilustrowany Biuletyn Tematyczny – Przegląd Roczny (od 2001)/ Przegląd Roczny (od 2010)	Pomorsko-Kujawska Sekcja Regionalna Klubu „Kolejnicstwo”/ Ogólnopolski Klub Zainteresowań PZF „Kolejnicstwo” im. E. Malinowskiego (od 1989)	Krzysztof Żurawski	1988–	kwart.; od 2001 rocznik	20 egz. (1988); 200 egz. (1989); 220 egz. (2001)
11.	Znaki Polecenia	Ogólnopolski Klub Zainteresowań „Znaki Polecenia”	Henryk Bartkowiak, Jerzy Jakubik, Bronisław Rejnowski, Andrzej Safuta; Jerzy Jakubik	1990–1997, 2003 (jeden numer, sierpień)	niereg.	50 egz. (1990) 100 egz. (1997)
12.	Biuletyn Informacyjny Klubu Marynistów	Klub Marynistów Polskiego Związku Filatelistów. Oddział w Gdańsku	Roman Przybyła	1993–1996?	niereg.	B.d.
13.	Świat Ereka. Informator	Ogólnopolski Klub Zainteresowań „Znaki Polecenia”	Henryk Bartkowiak, Radosław Szczęsnowicz	1994–	niereg.	50 egz. (1995); 110 egz. (1997); 70 egz. (2008); 35 egz. w wersji papier. +20 egz. skan wersji elektr. (2021)

Lp.	Tytuł	Tematyka/klub/ wydawca	Redaktor naczelny	Lata uka- zywania się	Częstotliwość	Nakład
	Aktualności. Serwis informa- cyjny	Ogólnopolski Klub Zainteresowań PZF „Kolejnictwo” im. E. Malinowskiego	Krystian Żuraw- ski; Piotr Topol- ski	2001–	kwart./ półrocznik	110–160 egz.
14.	Tematica	Klub Zainteresowań PZF Filatelistów Tematyków	Maciej Kadul- ski, Ryszard Prange, Marek Zbierski	2011–	3 razy w roku	80–90 egz.
15.	Tematyk	Klub Zainteresowań PZF Filatelistów Tematyków	Ryszard Prange	2021–	niereg.	115 egz.

Źródło: opracowanie własne

Chronologicznie ujmując, jako pierwszy spośród pism tematycznych — w 1966 r. — zaczął się ukazywać „Biuletyn Informacyjny” (od nru 3 z lipca 1968 r. jako „Biuletyn”), pismo Klubu Marynistów PZF Oddział w Gdańsku. Treścią czasopisma było życie morskie, życie na polskim Wybrzeżu w aspekcie historycznym i współczesnym odzwierciedlone zarówno w artykułach, jak i na znaczkach i stemplach pocztowych. „Biuletyn” miał służyć pomocą kolekcjonerom walorów filatelistycznych o powyższej tematyce. Do jego zadań należało utrzymanie kontaktów pomiędzy członkami tego Klubu rozsianymi po całym kraju. „Biuletyn” ukazywał się przez 10 lat, a następnie został zastąpiony przez jeden z nowych „tematyków”. Jak już wspomniano, w czerwcu 1976 r. GUKPPiW anulował zezwolenia na wydawanie przez ogniwa PZF wszelkich periodyków. W ten sposób uległy likwidacji biuletyny nierzadko o wyjątkowych walorach poznawczych, bogate w treści z zakresu metodologii filatelistyki oraz zawierające szerokie i fachowe informacje o działalności poszczególnych ogniw Związku. Na szczęście na ich miejsce powołano do życia wspomniane już: „Historyczno-Badawczy Biuletyn Filatelistyczny” i „Biuletyn Informacyjny Polskiego Związku Filatelistów” oraz czasopismo pn. „Filatelista Tematyk” o czterech mutacjach. Każda wydawana była przez inny podmiot i podejmowała inną problematykę: mutację A wydawał Zarząd Okręgu we Wrocławiu i obejmowała ona zagadnienia społeczno-polityczne, w tym dotyczące związków zawodowych, ruchów narodowowyzwoleńczych, działalności partii komunistycznych i robotniczych oraz spraw socjalnych. Tu także publikowano materiały związane z militariami, ochroną środowiska i o tematyce sportowej. Za mutację B odpowiadał Zarząd Okręgu w Katowicach i przedmiotem zainteresowania publikujących tu filatelistów były górnictwo (węgiel i rud), przemysł naftowy, hutnictwo, geologia i mineralogia, chemia, techniki lotnictwa (w tym szybownictwo, balony, ale także kosmos), kolejnictwo, transport lądowy i powietrzny i wszystkie inne tematy zbliżone do nauk technicznych. Mutacja C, wydawana przez Zarząd Okręgu w Gdańsku, obejmowała problematykę morską, kontynuując tym samym wcześniejsze

przedsięwzięcie filatelistów marynistów i czerpiąc z ich doświadczeń. Mutacja D (Zarząd Okręgu w Poznaniu) skupiła się na zagadnieniach nauki (z obszaru nauk przyrodniczych, humanistycznych i społecznych), kultury (w tym z folkloru i etnografii, literatury, bibliotekoznawstwa i prasoznawstwa) oraz sztuki (m.in. architektury, muzyki, teatru i filmu). Według redaktorów „tematyków” taki podział czasopism filatelistycznych ułatwiał miłośnikom filatelistyki tematycznej realizowanie swoich zainteresowań i prenumerowanie takiego biuletynu, który im najbardziej odpowiadał¹.

„Biuletyny” przetrwały niemal do końca lat 80. Najdłużej — do 1989 r. — ukazywała się mutacja marynistyczna. Cztery lata po zakończeniu jej edycji Zarząd Klubu Marynistów wraz z Zarządem Okręgu PZF w Gdańsku wznowiły wydawanie „Biuletynu Informacyjnego” Klubu Marynistów. Tak jak dawniej problematyka pisma była ściśle związana z szeroko pojmowaną tematyką morską. Publikowano materiały dotyczące gospodarki morskiej, flot wojennych i handlowych, poczt okrętowych, urzędzeń nawigacyjnych, fauny i flory morskiej, sportów wodnych itd. odzwierciedlonych w filatelistyce. W „Biuletynie” kontynuowano także cykle artykułów rozpoczęte w „Filateliście Tematyk”². Ostatni zidentyfikowany, szósty, numer pisma ukazał się w 1996 r.

Jednym z najdłuższych wychodzących pism tematycznych, a zarazem klubowych — zapoczątkowany w listopadzie 1982 r. i wydawany do dziś — jest „Święty Gabriel”, informator Klubu Zbieraczy Znaków Poczтовых o Tematyce Religijnej „Święty Gabriel”. Klub funkcjonuje przy Zarządzie Okręgu Wielkopolskiego PZF. Zainteresowania jego członków — w tym większości autorów i czytelników czasopisma — skupiają się wokół filatelistyki religijnej i dotyczą pocztowej dokumentacji wielu wydarzeń o wymiarze religijnym, w tym pontyfikatu Jana Pawła II. Na zawartość pisma składają się artykuły z zakresu światowych emisji pocztowych, relacje z eksponowania zbiorów na wystawach krajowych i zagranicznych, informacje o abonamencie polskich okolicznościowych stempli pocztowych z motywami religijnymi.

Równie długo działa, realizując się również w roli wydawcy, Ogólnopolski Klub Zainteresowań PZF „Kolejnictwo” im. Ernesta A. Malinowskiego, założony w 1985 r., a w 2019 r. wyróżniony przez Europejską Federację Stowarzyszeń Filatelistycznych (Federation of European Philatelic Associations) „Certyfikatem uznania FEPA” za wybitne działania na rzecz promocji filatelistyki. Klub funkcjonuje przy Zarządzie Okręgu PZF w Bydgoszczy, a jego statutowym celem jest promocja kultury technicznej transportu szynowego. Obecnie Klub wydaje dwa pisma: „Przegląd Roczny” oraz „Aktualności. Serwis informacyjny”. Historia tego pierwszego sięga 1988 r., wtedy bowiem ukazał się pierwszy numer „Ilustrowanego Biuletynu Tematycznego”. Początkowo przeznaczano go tylko dla członków Pomorsko-Kujaw-

¹ Redakcja, [b. t.], „Filatelista Tematyk”. Mutacja C 1977, nr 1, s. 1–2.

² K. Hejmowski, *Członkowie Klubu Marynistów!*, „Biuletyn Informacyjny” 1993, nr 1, s. 1.

skiej Sekcji Regionalnej Klubu „Kolejnictwo” jako biuletyn organizacyjny (w nakładzie 20 egz.). Dopiero rok później stał się on kwartalnikiem dostępnym dla wszystkich członków Klubu, co pociągnęło za sobą m.in. zwiększenie nakładu do 200 egz. W grudniu 2002 r. ukazał się kolejny numer pisma (za 2001), ale pod zmienionym tytułem — jako „Ilustrowany Biuletyn Tematyczny — Przegląd Roczny”, z zachowaniem ciągłości w numeracji, lecz ze zmianą periodiczności oraz szaty graficznej (druk pisma powierzano bowiem odąd profesjonalnemu zakładowi poligraficznemu). Kolejna, ostatnia, zmiana tytułu pisma nastąpiła wraz z numerem 60 wydanym za rok 2010. Od tego momentu pismo ukazuje się pod tytułem „Przegląd Roczny”. Na jego zawartość składa się wszystko to, co wiąże się z działalnością Klubu w danym okresie, oraz ze znakami pocztowo-filatelistycznymi, nawiązującymi do transportu szynowego.

W celu ułatwienia kontaktu Zarządu Klubu „Kolejnictwo” z jego członkami w marcu 2001 r. podjęto decyzję o wydawaniu nowego pisma — kwartalnika „Aktualności”. Zawiera ono bieżące informacje o mających się ukazać wydawnictwach pocztowo-filatelistycznych, o terminach i miejscach spotkań członków Klubu, o nowościach pocztów świata. W początkowym okresie nakład pisma wynosił 150 egz. w formie dwóch kartek A4 drukowanych dwustronnie. Z inicjatywy członków Klubu, w celu promowania jego działalności i dotarcia do szerszego grona odbiorców, pismo jest także dostępne w Internecie³.

Prawdopodobnie od 1983 r. ukazywał się kwartalnik „Ikar” wydawany przez Klub Aerofilatelistów „Ikar”, funkcjonujący przy Okręgu PZF w Katowicach. Jego redaktorem od 1992 r. był Marian Szwemin. Z kolei przy Warszawskim Okręgu PZF funkcjonował Ogólnopolski Klub Zainteresowań „Znaki Polecenia” (dziś podlega pod Okręg Kaliski), który w 1992 r. rozpoczął edycję pisma „Znaki Polecenia”. Jego celem było zebranie i profesjonalne opracowanie podstawowych działów znaków polecenia oraz umożliwienie zbieraczom (szczególnie początkującym) zdobycia odpowiedniej wiedzy dotyczącej tych walorów. Ponadto pismo chciało popularyzować istniejące zbiory, literaturę oraz filatelistów zajmujących się znakami polecenia, a także zachęcać do tworzenia nowych zbiorów i inspirować wystawy tych walorów filatelistycznych. Mając na uwadze wzrastającą liczbę fanów „erek”, które mówią „znacznie więcej o historii poczty niż kilkadziesiąt bajecznie kolorowych znaczków pocztowych”, redakcja pisma zamierzała publikować rezultaty badań z dziedziny historii poczty oraz omówienia samodzielnych zbiorów badawczych i tematycznych⁴. Pismo ukazywało się systematycznie do 1997 r., po czym nastąpiła przerwa spowodowana brakiem autorów chętnych do publikowania. Kolejny numer ukazał się więc dopiero w roku 2003 i wypełniały go materiały dotyczące znaków polecenia na

³ Ogólnopolski Klub Zainteresowań PZF „Kolejnictwo”, <https://kolejnictwo-filatelistyka.eu/aktualnoscioKZ.html> [dostęp: 4.05.2022].

⁴ Redakcja, *Zamiast wstępu*, „Znaki Polecenia” 1990, nr 1, s. 1–2.

ziemiach polskich, które red. Jerzy Jakubik gromadził i systematyzował z myślą o wydaniu monografii⁵. Mimo jego próśb tym razem również nie znalazł się nikt, kto by się podjął współpracy w redagowaniu pisma. Być może przyczyną takiego stanu rzeczy okazał się fakt, że działało już wówczas inne pismo zajmujące się znakami polecenia — „Świat Ereka”. Zapoczątkowane przez członków tego samego Klubu, w 1994 r. udostępniło łamy tym, którzy chcieli publikować w nim przede wszystkim materiały dotyczące zagadnień bieżących (ukazujących się znaków, organizowanych wystaw filatelistycznych, sukcesów członków Klubu na wystawach itp.), a nie historycznych, co było domeną i misją „Znaków Polecenia”. Do współpracy redakcja zapraszała także czytelników, zachęcając ich do nadsyłania listów ze znakami polecenia, które by się mogły stać podstawą opracowań⁶.

W łódzkim z kolei środowisku filatelistycznym narodził się pomysł utworzenia klubu miłośników i znawców frankatur oraz maszyn frankujących. Tam bowiem, w 1969 r., z inicjatywy jednego z najwybitniejszych znawców tych oryginalnych walorów filatelistycznych, Tadeusza Hampla, powstał Ogólnopolski Klub Zbieraczy Frankatur Mechanicznych „Frankotyp” (obecnie imienia swego założyciela). Niemal od początku, gdy należało przekazać jakieś komunikaty czy ustalenia Zarządu, Klub wydawał dla swoich członków niewielkie ulotki informacyjne. Tak się działo do połowy lat 80. Do tych komunikatów dołączano listy frankatur (pustych kopert po korespondencji ze stemplami, frankaturami i znaczkami), gromadzone przez członków Klubu w jego siedzibie (centrali), którymi mogli się oni wymieniać. W połowie lat 80. owe ulotki/ komunikaty otrzymały stały tytuł „Komunikat”. Pismo miało wówczas format A5, czyli dwie kartki A4 złożone na pół i powielane na powielaczu spirytusowym. Dopiero w roku 2000 „Komunikat” zyskał kolorową okładkę z grubszego papieru, a od 2017 r. ukazuje się w pełnym kolorze. W tym też roku nastąpiła zmiana tytułu na obecną — „Frankownica”, z zachowaniem ciągłości numeracji.

Z założeniem, że „największe szanse rozwoju mają kluby zainteresowań, nie tylko tematyczne, dlatego należy dążyć do zwiększania ich liczby, propagować ideę ich tworzenia, publikować informacje o ich osiągnięciach”⁷, grupa poznańskich wystawców tematycznych w 2011 r. podjęła decyzję o powołaniu Klubu Zainteresowań „Tematica”. Jednym z jego zadań — oprócz m.in. udzielania pomocy merytorycznej członkom w opracowywaniu tematycznych eksponatów wystawieni- niczych oraz współpracy z młodymi filatelistami w dziedzinie kolekcjonowania i opracowywania eksponatów tematycznych — pozostaje „inicjowanie opracowań naukowobadawczych oraz popularnonaukowych, skierowanych do szerokiej rzeszy

⁵ J. Jakubik, *Od redakcji*, „Znaki Polecenia” 2003, nr 1, s. 909.

⁶ *Od redakcji*, „Świat Ereka” 1993, nr 1, s. 12.

⁷ L.K. Malendowicz, *Integracja czy dezintegracja ruchu filatelistycznego*, „Filatelistyka” 1993, nr 1, s. 8.

odbiorców, poprzez ich publikacje w mediach elektronicznych i drukowanych”⁸. To ostatnie zadanie realizowane jest m.in. przez edycję pisma o nazwie takiej, jak Klub: „Tematica”, ukazujące się trzy razy w roku. Dla członków Klubu biuletyn staje się miejscem wymiany wiedzy, doświadczeń i informacji. Efektem współpracy redakcji z czytelnikami, którzy przysyłają artykuły, notatki i opracowania zbiorów, są bieżące numery pisma, oferujące czytelnikom pomoc w zrozumieniu zasad nowoczesnej filatelistyki tematycznej oraz w budowie i przebudowie eksponatów tematycznych⁹.

Najmłodszym pismem tematycznym pozostaje „Tematyk”. Jego pierwszy numer ukazał się w styczniu 2021 r. jako organ nowego Klubu Zainteresowań PZF „Tematyk”, który, podobnie jak wspomniany poprzednio Klub „Tematica”, skupia osoby zainteresowane kolekcjonowaniem walorów pocztowo-filatelistycznych związanych z filatelistyką tematyczną i wystawianiem eksponatów w klasie tematycznej. Wydawany przez Klub biuletyn odzwierciedla zainteresowania swoich członków. Oba Kluby: „Tematica” i „Tematyk”, funkcjonują przy Okręgu Wielkopolskim PZF, a ich redakcje mają siedziby w Poznaniu.

Oryginalnie na tle czasopism tematycznych prezentuje się „Ulotka Filatelistyczna” ukazująca się jako druk wewnętrzny (w formie maszynopisu powielanego) przeznaczony do użytku organizacyjnego. Wydawała ją Poradnia Metodyczna Klubu Śląskiego Okręgu Wojskowego i funkcjonujący w jego ramach Oddział Filatelistyczny Wojskowego Klubu Kolekcjonerów. Ten ostatni powstał w wyniku ujawnienia się takiej potrzeby w garnizonach, jednostkach wojskowych, klubach garnizonowych i żołnierskich. Jego głównym celem była integracja środowiska wojskowych filatelistów na terenie SOW poprzez poradnictwo filatelistyczne, szkolenia członków kół PZF, pomoc w organizacji wystaw, konkursów, imprez itp. Działania te miały za zadanie pomóc włączyć szeroko pojmowaną filatelistykę „w proces wychowania przez wzbogacenie form działalności kulturalno-oświatowej w wojskowych ośrodkach kulturalnych”¹⁰. Realizację powyższych zadań ułatwiało właśnie powołane pismo organizacyjne „Ulotka Filatelistyczna”, zawierające informacje o działalności kół PZF w środowiskach wojskowych, materiały związane z różnymi dziedzinami filatelistyki tematycznej, porady kolekcjonerskie, porady w zakresie przechowywania i konserwacji znaczków itp. „Ulotka” ukazywała się w niezmienionej formie jako maszynopis powielony nieprzerwanie przez 14 lat (ostatni, wydany w 1993 r., zeszyt miał nr 250).

Jak już zostało wspomniane, pisma tematyczne odgrywają podwójną rolę: organów prasowych właściwych klubów zainteresowań oraz magazynu publikują-

⁸ Klub Filatelistów *Tematyków* *TEMATICA*, <https://zgpzf.pl/kluby-zainteresowan/8-menu/106-klub-tematica> [dostęp: 13.05.2022].

⁹ R. Prange, *Drodzy Czytelnicy, członkowie klubu TEMATICA*, „Tematica” 2011, nr 1, s. 2.

¹⁰ *Informacja o Oddziale Filatelistycznym Wojskowego Klubu Kolekcjonerów przy Klubie Śląskiego Okręgu Wojskowego*, „Ulotka Filatelistyczna” 1979, nr 1, s. 2.

cego artykuły problemowe oraz poradnicze, wspomagające filatelistów tematyków w realizowaniu ich pasji. Ich nakłady uzależnione są więc od liczby członków danego klubu i w najlepszych okresach wynosiły nawet 1500 egz. (np. „Filatelista Tematyk”, lata 80.), 700 egz. („Święty Gabriel”, lata 90.). Spadek liczby członków powodował obniżenie nakładów, czasem nawet do kilkudziesięciu egzemplarzy. Takie niskie nakłady czasem powodowały, że kluby nie występowały o numery ISSN, zwłaszcza że wówczas nakład musiałby wzrosnąć o liczbę przeznaczoną na egzemplarz obowiązkowy dla biblioteki, co by podniosło koszty wydania. Przyczyn coraz mniejszego zainteresowania działalnością klubową ich prezesi i działacze upatrują przede wszystkim w braku zainteresowania kolekcjonerstwem wśród młodzieży.

Koszty wydania pism tematycznych pokrywane bywają z finansów klubowych (składek członkowskich), nieraz przy wsparciu Zarządów Okręgów lub sponsorów. Niektóre redakcje uruchamiają tzw. fundusze wydawnicze/ prasowe, na które składają się nie tylko wspomniane składki, ale także dobrowolne wpłaty członków. W zamian otrzymują oni kolejne numery („Świat Ereka”); niekiedy środki pozyskane w ten sposób wykorzystuje się także na dystrybucję pisma (np. „Święty Gabriel”). Aby obniżyć koszty wydania, niektóre kluby decydują się na to, by oprócz wydawanych profesjonalnie egzemplarzy papierowych drukować pewną liczbę egzemplarzy w formie skanu z Internetu („Świat Ereka”).

Pisma tematyczne rozpowszechniane są bezpłatnie wśród członków danego klubu, odpłatnie zaś (również w prenumeracie) trafiają do osób spoza klubu (np. „Filatelista Tematyk” mutacja C). Niektóre redakcje oferują numery starsze, często jedynie po cenie druku lub po cenie kserokopii (dla numerów, które były czarno białe i powielane tą metodą). W przypadku „Frankownicy” cena ta waha się wówczas pomiędzy 15 a 35 zł za numery z ostatnich lat. Niestety, nie wszystkie pisma bywają dostępne w bibliotekach publicznych (niektórych brakuje nawet w Bibliotece Narodowej), ale obecne są jedynie w bibliotekach niektórych Okręgów PZF czy — jak np. „Aktualności” Klubu „Kolejnictwo” — w Bibliotecznym Ośrodku Informacji PKP Polskie Linie Kolejowe w Warszawie.

Czasopisma wydawane przez oficyny niezależne

Oddzielną grupę stanowią czasopisma wydawane przez podmioty inne niż struktury Polskiego Związku Filatelistów. Do takich należą: wychodząca w latach 1990–2001 „Filatelistyka”, obecny na rynku od 2002 r. „Przegląd Filatelistyczny” oraz „Biuletyn Filatelistyczny” będący prywatną inicjatywą twórcy portalu internetowego Katalog Znaków Poczтовых.

Tabela 2

Czasopisma filatelistyczne wydawane przez podmioty inne niż PZF

Lp.	Tytuł	Wydawca	Redaktor naczelny	Lata ukazywania się	Częstotliwość	Nakład
1.	Filatelistyka	Wydawnictwo „Miszcza i Wincewicz”; od 1997 Polski Dom Filatelistyczny; Wrocław	Tadeusz Wincewicz	1990–2001	mies.	10 tys. egz. (1990)
2.	Przegląd Filatelistyczny	Wydawnictwo „Fischer”; Bytom	Andrzej Fischer; Henryk Monkos	2002–	mies.	2000 egz. (2004); 1200 egz. (2015)
3.	Biuletyn Filatelistyczny	Marek Jedziniak	Marek Jedziniak	2004–	tygodnik	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne

„Filatelistyka” pojawiła się na rynku prasy hobbystycznej w maju 1990 r. Edycję nowego miesięcznika podjęło Wydawnictwo „Miszcza & Wincewicz” we Wrocławiu (od 1997 r. Polski Dom Filatelistyczny — Wydawnictwo „Miszcza i Wincewicz”). Obaj właściciele pełnili funkcję redaktorów pisma: jeden naczelnego, drugi jego zastępcy. W artykule wstępnym do pierwszego numeru wydawcy wyjaśnili, że decyzja o powołaniu nowego pisma miała związek z ogólną sytuacją na rynku pism filatelistycznych. Wydawany dotąd jako dwutygodnik „Filatelista” został bowiem przekształcony w miesięcznik, co ograniczyło dostęp miłośników znaczków i znaków pocztowych do bieżącej i aktualnej informacji, a na dodatek zawieszono wydawanie wszystkich czterech mutacji „Filatelisty Tematyk”. Powstała więc luka, którą postanowiono wypełnić nowym tytułem.

Zawartość merytoryczna pisma uporządkowana była w kilku działach (m.in. *Nowości polskie i zagraniczne*, *Znaki pocztowe pod lupą*, *Kalendarium wystaw*, *Polonica*, *Kronika stowarzyszeń*, *Bibliografia*, *Opinie — listy — repliki*). W ich ramach publikowano artykuły, opracowania badawcze i przyczynkarskie dotyczące znaczków pocztowych, historii poczty, sprawozdania z wystaw, a także wiadomości poświęcone głównie polskiemu znakom pocztowym oraz znakom pocztowym poczt obcych, mających obieg na ziemiach polskich. Publikowano także informacje z zakresu filatelistyki tematycznej, o nowościach polskich oraz zagranicznych. Pierwszą część czasopisma zwykle wypełniały przeglądowe artykuły z historii filatelistyki oraz dotyczące rozmaitych zagadnień z filatelistyki współczesnej, resztę zaś wspomniane działy stałe, a także kalendarium imprez i wystaw oraz ogłoszenia. Redaktorzy zapraszali czytelników do współredagowania „Filatelistyki”, zachęcając do przysyłania opracowań, informacji o wystawach i imprezach, uzupełnień do publikowanych

materiałów. Chcieli, by w ten sposób pismo przyczyniało się do poszerzania wiedzy o filatelistyce oraz do dokumentowania obecnej działalności na tej niwie¹¹. W tym również celu nawiązało współpracę z filatelistami w Krakowie, Warszawie, Toruniu, Lublinie, Poznaniu, Łodzi, także za granicą: w Szwecji i Szwajcarii.

W związku z tym, że Wydawnictwo utrzymywało się z funduszy własnych, na łamach „Filatelistyki” prowadzono dział ogłoszeniowo-reklamowy. Zachętą dla zleceniodawców były niskie stawki opłat za reklamy, a dla ogłoszeń drobnych — opłaty ryczałtowe. Prenumeratorzy indywidualni, opłacający należność za cały rok kalendaryzowy, otrzymywali kupony na bezpłatne ogłoszenia drobne. Ostatni numer pisma ukazał się w kwietniu 2001 r. Nic w nim nie zapowiadało zakończenia edycji; przeciwnie — jak w każdym numerze, w tym również pojawiły się informacje na temat warunków prenumeraty oraz cennik reklam i ogłoszeń.

Próbę wypełnienia luki po zawieszeniu „Filatelistyki” podjął Andrzej Fischer, właściciel Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego „Fischer. Wszystko dla Kolekcjonerów” w Bytomiu. Z jego inicjatywy w październiku 2002 r. ukazał się nowy periodyk pn. „Przegląd Filatelistyczny”. Na wstępie pierwszego numeru w imieniu redakcji wydawca „Filatelistyki” pisał:

Obserwując od lat perturbacje polskiej publicystyki filatelistycznej, utwierdziłem się w przekonaniu, że niezbędny jest na tym rynku periodyk stabilny, ukazujący się bezwzględnie regularnie, nie uwikłany w żadne zależności¹².

Z perspektywy czasu można powiedzieć, że ta potrzeba była tak duża, iż pozwoliła rzeczywiście zachować regularność i systematyczność comiesięcznym edycjom (aż do dzisiaj). Od początku celem pisma jest zaspokajanie potrzeby rzetelnej informacji i wiedzy w zakresie rozmaitych zagadnień z dziedziny filatelistyki, zadowolających filatelistów koneserów i znawców problematyki, przy jednoczesnym zachęcaniu do kolekcjonerstwa najmłodszych zbieraczy. Potrzeby tych pierwszych wypełniają m.in. takie dzieła, jak: *Dla dociekliwych*, *Z dziejów poczty*, *Historia w znaczki wpisana*, *Świat całostek*, *Aerofilatelistyka* czy *Filatelistyka tematyczna*, najmłodszych do kolekcjonerstwa zachęca dział *Dla początkujących*. Wysoki poziom merytoryczny pisma zapewnia mu zespół specjalistów w dziedzinie filatelistyki, będących jednocześnie znakomitymi publicystami. Pismo ma ambicję, żeby publikować artykuły pisane ze swadą, interesujące nie tylko zaawansowanych filatelistów, ale także „nakłaniać do flirtu z filatelistyką” ludzi młodych, podejmując próbę alternatywnego wypełnienia im wolnego czasu¹³. Służą temu nie tylko teksty stricte

¹¹ M. Miszczak, T. Wincewicz, *Szanowni Czytelnicy!*, „Filatelistyka” 1990, nr 1, s. 2.

¹² A. Fischer, H. Monkos, *Drodzy Czytelnicy*, „Przegląd Filatelistyczny” 2002, nr 1, s. 1. Por. wywiad z Andrzejem Fischerem, <https://i-kf.pl/ndex.php/91-wywiady/344-andrzej-fischer.html> [dostęp: 7.06.2022].

¹³ H. Monkos, *Drodzy Czytelnicy*, „Przegląd Filatelistyczny” 2002, nr 2, s. 1.

filatelistyczne, lecz także artykuły omawiające wartości filatelistyki w procesie dydaktyczno-wychowawczym¹⁴. Przekaz do młodych oparty jest na ciekawostkach, humorze i zgadywankach, formach najlepiej przemawiających do najmłodszego czytelnika. Przystępny język, którym posługują się autorzy, bez żadnego uszczerbku na wartości merytorycznej artykułów sprawia, że docierają one do szerokiego grona czytelników, nawet nie do końca zorientowanych w zawiłościach filatelistyki. Pozytywnie na korzyść pisma działają także jego przejrzysta struktura oraz opracowanie graficzne. Pismo było wielokrotnie nagradzane na krajowych i międzynarodowych wystawach filatelistycznych, a jego wydawca — firma „Fischer” — dwukrotnie została odznaczona medalem „Za Zasługi dla Rozwoju Publikacji Filatelistycznych”. Do tej ostatniej nagrody na pewno przyczynił się ponadto fakt, że firma pozostaje też wydawcą popularnego w środowisku *Katalogu Polskich Znaków Poczтовых*, ukazującego się w cyklu rocznym.

Mimo że „Przegląd Filatelistyczny” rozpowszechnia się jako płatny, wydawca darmowo przekazuje wersję elektroniczną do użytku korzystających z serwisu filatelistycznego pn. „Internetowe Koło Filatelistów”.

Ostatnie z wymienionych pism ukazuje się jedynie w wersji elektronicznej, dostępnej na stronie serwisu informacyjnego Katalog Znaków Poczтовых. Pomysłodawcą i właścicielem strony jest Marek Jedziniak, jednocześnie wydawca i redaktor „Biuletynu Filatelistycznego”. Pismo zaczęło się ukazywać jesienią 2004 r. i jego edycja trwa do dziś. Można je co tydzień pobierać bezpłatnie ze strony KZP lub zapisać się na listę wysyłkową i otrzymywać na skrzynkę e-mailową. Tygodnik (nowe numery ukazują się w piątki) zawiera zapowiedzi nowości filatelistycznych, czyli informacje o nowych znaczkach, datownikach, erkach i pocztach specjalnych udostępniane przez Poczta Polska S.A. Stałym elementem są spisy treści wydawnictw filatelistycznych („Filatelisty” i „Przeglądu Filatelistycznego”) oraz informacje o zawartości serwisu KZP (o artykułach z ostatniego tygodnia oraz innych nowościach i zmianach w serwisie)¹⁵.

Autorzy

Przy założeniu ogólnej charakterystyki segmentu prasy filatelistycznej niemożliwością staje się odniesienie się do dorobku publicystycznego poszczególnych autorów filatelistów. Dość powiedzieć, że byli nimi nie tylko wytrawni badacze walorów

¹⁴ J. Pszczółka, *Pozwólmy dzieciom bawić się znaczkami!*, „Przegląd Filatelistyczny 2002, nr 1, s. 9; J. Ostraszewska, *Rola filatelistyki w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, „Przegląd Filatelistyczny” 2002, nr 2, s. 4–6.

¹⁵ *Biuletyn Filatelistyczny*, <https://www.kzp.pl/index.php?artykul=pom-bif> [dostęp: 30.05.2022].

filatelistycznych i poczty — w ich historycznym i współczesnym aspekcie — których prace przydawały tej dziedzinie wartości naukowych, ale też popularyzatorzy wiedzy filatelistycznej i sztuki kolekcjonerskiej oraz filateliści amatorzy. Na opublikowanej w Internecie „Imiennej liście laureatów wyróżnionych Medalem «Za Zasługi dla Rozwoju Publikacji Filatelistycznych» w latach 1970–2018” znajduje się bez mała 260 nazwisk osób, których dorobek w zakresie piśmiennictwa filatelistycznego na zawsze pozostanie niepodważalny¹⁶.

Obecność w sieci

Jak już wspomniano, wiele pism filatelistycznych dostępnych jest w bibliotekach, z Narodową i Jagiellońską oraz Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu na czele. Dostępność do kilkudziesięciu tytułów zapewnia projekt pn. *Cyfrowa Biblioteka Literatury Filatelistycznej*, funkcjonujący w ramach portalu Internetowe Koło Filatelistów (i-KF), będącego jedynym wirtualnym, ponadregionalnym kołem w strukturach PZF. Portal funkcjonuje od 2016 r., obecnie jest afiliowany przy Okręgu Pomorskim PZF (do listopada 2020 r. był projektem realizowanym na poziomie Zarządu Głównego PZF). Jednym z jego działań pozostaje digitalizowanie i bezpłatne udostępnianie wydawnictw filatelistycznych, w tym czasopism, jeśli wyrażają na to zgodę ich prawni właściciele¹⁷. Projekt wychodzi naprzeciw nie tylko miłośnikom filatelistyki, ale także samym wydawcom, których dorobek jest w ten sposób promowany i dociera do znacznie szerszego grona odbiorców. W przypadku czasopism niektórzy wydawcy zastrzegają sobie 2-, 3-letnią karencję, gdyż chcą najpierw zbyć egzemplarze wydane drukiem. Bywają też wydawcy, którzy na portalu udostępniają jedynie spisy treści poszczególnych numerów, ale i tak jest to już znaczna informacja dla zainteresowanych. Z wieloma wydawcami udało się nawiązać współpracę na tak dogodnych zasadach, że do i-KF przekazują cyfrowy plik drukarski, dzięki czemu nie ma dodatkowej pracy z digitalizacją. Digitalizacja to także sposób na uratowanie czasopism w bardzo złym stanie zachowania. Redakcja i-KF zasadniczo skupia się na gromadzeniu przede wszystkim tych czasopism, które swoimi treściami poszerzają merytoryczną wiedzę z zakresu filatelistyki, więc przedmiotem digitalizacji rzadko są biuletyny organizacyjne, chociaż do tych o znaczeniu historycznym stosuje się inne podejście, co znajduje odbicie w katalogu tytułów

¹⁶ *Imienna lista laureatów wyróżnionych Medalem „Za Zasługi dla Rozwoju Publikacji Filatelistycznych” w latach 1970–2018*, https://zgpzf.pl/files/medal_pzf/lureaci_medalu_pzf_1970-2018.pdf [dostęp: 22.04.2022].

¹⁷ *Internetowe Koło Filatelistów — o nas*, <https://i-kf.pl/index.php/o-nas2/o-ikf.html> [dostęp: 30.05.2022].

dostępnych w ramach Biblioteki. Obecnie, jak zapewniają twórcy portalu, Biblioteka zawiera nawet takie pozycje, których nie znajdzie się w wersji papierowej w bibliotekach tradycyjnych¹⁸.

Podsumowanie

Zadaniem czasopism filatelistycznych jest dokumentowanie wysiłków organizatorskich i wszelkich inicjatyw środowisk filatelistycznych, mających na celu poszerzanie i pogłębianie wiedzy na temat walorów pocztowych wśród miłośników tego hobby oraz jego propagowanie w społeczeństwie. Czasopisma te pełnią też ważną rolę w zakresie popularyzacji teorii i badań naukowych w dziedzinie filatelistyki, czyniących z niej przedmiot głębszych zainteresowań analitycznych i kolekcjonerskich. Nie do przecenienia wydaje się ich rola w procesach konsolidacji środowiska oraz funkcja polegająca na budowaniu wspólnoty wokół danego tytułu, a tym samym wspólnoty ludzi o podobnych zainteresowaniach.

Analizy rynku mediów i wyniki badań wskazują, że czytelnictwo prasy drukowanej maleje, a podstawowym źródłem informacji i rozrywki stają się media cyfrowe¹⁹. Także w przypadku filatelistyki nowa forma wymiany informacji przeniosła się do sieci (strony poświęcone filatelistyce, fora dyskusyjne, media społecznościowe). Nie wymaga komentarza fakt, że takie sposoby komunikacji są zdecydowanie bliższe ludziom młodym. Jednakże — czego dowodzi analiza zawartości — wciąż głównym medium prezentującym wyniki bieżących badań w dziedzinie filatelistyki pozostają czasopisma w formie drukowanej.

W powszechnym rozumieniu filatelistykę uważa się za hobby, a czasopisma filatelistyczne za czasopisma hobbystyczne. Te ostatnie w skrócie określić można jako takie, które propagują wszelkiego rodzaju pozazawodowe zainteresowania i formy spędzania wolnego czasu. Jeśli wykorzystuje się je w celach relaksowych, dla przyjemności, to realizują funkcję rozrywkową, a jeśli w celu nabycia lub poszerzenia wiedzy z danego obszaru — to funkcję edukacyjną²⁰. Przeprowadzona na po-

¹⁸ *Czasopisma polskie*, <https://i-kf.pl/index.php/768-czasopisma-pl-download.html> [dostęp: 20.05.2022];

¹⁹ J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Wydawcy tygodników opinii w drugiej dekadzie XXI wieku. Analiza sytuacji finansowej*, [w:] *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i teraźniejszość*, t. 4, pod red. O. Dąbrowskiej-Cendrowskiej i A. Lubczyńskiej, Kielce 2022. Zauważyć jednak należy, że czasopisma filatelistyczne nie podlegają prawom rynku w takim zakresie, jak np. prasa codzienna czy tygodniki opinii, ponieważ ich dystrybucja ma charakter najczęściej wewnątrzorganizacyjny i w przeważającym zakresie jest bezpłatna.

²⁰ A. Lubczyńska, *Czasopisma hobbystyczne w Polsce — próba zdefiniowania zjawiska*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2022, z. 2 (66).

trzeby niniejszego artykułu wstępna analiza zawartości czasopism filatelistycznych wykazała, że segment ten charakteryzuje się dużą różnorodnością, obejmuje bowiem zarówno czasopisma rozwijające i zaspokajające zainteresowania amatorów zbierania rozmaitych walorów filatelistycznych, jak i popularnonaukowe magazyny, których łamy wypełniają artykuły będące efektem wieloletnich nieraz prac badawczych w zakresie wyznaczonym przez tematykę tego hobby. W niektórych przypadkach wykazują także cechy czasopism fachowych, ponieważ zawierają specjalistyczną wiedzę chociażby w zakresie fałszerstw znaczków czy innych przedmiotów kolekcjonowania. Zaliczenie prasy filatelistycznej do prasy hobbystycznej stanowi więc jedynie punkt wyjścia do tego, by konkretne tytuły móc przyporządkowywać do poszczególnych typów i kategorii prasy oddających w pełni zakres ich problematyki.

Bibliografia

- Bem S., *80 lat tarnowskiej prasy filatelistycznej 1919–1999*, Tarnów 2004.
- Białek H., Wiatrowski Z., *Z historii i terażniejszości filatelistyki polskiej — wybrane problemy i zdarzenia*, [w:] *Podstawy wiedzy o poczcie i filatelistyce. Podręcznik dla potrzeb Studium Filatelistyki PZF*, pod red. Z. Wiatrowskiego i P. Drzewieckiego, Bydgoszcz – Ciechocinek – Warszawa 2008.
- Bielawski J., *40 lat Okręgu Kaliskiego Polskiego Związku Filatelistów 1980–2020*, Kalisz 2020.
- Duda J., *Pół wieku krakowskich informatorów i prasy filatelistycznej*, <http://www.cracovia-na.eu/index.php/component/content/article/77-aktualnosci/734-pol-wieku-krakowskich-informatorow-i-prasy-filatelistycznej>.
- Encyklopedia filatelistyki*, red. nac. T. Hampel, Warszawa 1993.
- Fijas S., *Polskie czasopisma filatelistyczne. Katalog wystawy*, Wrocław 1984.
- Filatelistyka w Małopolsce. Złoty Jubileusz 1950–2000*, oprac. red. L. Piekarz i J. Adamczyk, Kraków 2000.
- Janik Z., *Krajowe czasopisma filatelistyczne*, Warszawa 1998.
- Krajowe czasopisma pocztowe i filatelistyczne. Katalog*, [oprac. S. Fijas], Wrocław 1990.
- Lubczyńska A., *Czasopisma hobbystyczne w Polsce — próba zdefiniowania zjawiska*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2022, z. 2 (66).
- Machowski J., *Rola Krakowa w rozwoju polskiej prasy filatelistycznej*, Kraków 1969.
- Poczta i filatelistyka w Wielkopolsce*, red. A. Karwacki, Poznań 1993.
- Rosin R., *Polska prasa filatelistyczna w latach 1894–1969 i jej wpływ na rozwój polskiego ruchu filatelistycznego*, Kraków 1969.
- Smoła M., *75 lat filatelistyki w Tarnowie*, Tarnów 2010.
- Śnieżko A., *Polska prasa filatelistyczna. Zarys historyczny 1894–1962*, Warszawa 1963.
- Winiewicz T., *Filatelistyka 1990–2000. Bibliografia zawartości*, Wrocław 2000.